
Informe sobre els Béns Culturals Immaterials i la seua protecció

Autor: Comissió Jurídica
Coordinador: Vicent Àlvarez i Jesús Huguet
Aprovació: Ple de 22 de desembre de 2008

Antecedents

El present informe ha estat elaborat a l'empareda del que preveu l'article 13 del reglament del CVC, el qual faculta a emetre informes a iniciativa pròpia. Al cas present fa alguns mesos, amb motiu de la ratificació per part d'Espanya de la Convenció de París de l'UNESCO sobre la protecció del patrimoni immaterial es va considerar d'interès estudiar el tema.

Els bens immaterials. Conceptes

La Convenció de l'Unesco per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial, celebrada a París al 17 d'octubre de 2003, parteix de la consideració inicial del valor del bens creats pels pobles que no tenen existència material, com una gran aportació a la diversitat cultural i a la creativitat humana, sempre tenint en compte la seua compatibilitat amb els drets humans, el respecte mutu entre comunitats, grups o persones, i el desenvolupament sostenible constant-ne la necessitat de la seua salvaguarda. Tanmateix caldria afegir la necessitat del respecte als animals i els seus drets.

Segons aquesta convenció, al seu article 2, cal considerar com bens immaterials els usos, representacions, expressions, coneixements i tècniques- junt amb els instruments, objectes, artefactes i espais que lis son inherents- que les comunitats, els grups i en alguns casos els individus reconeguen com part integrant del seu patrimoni immaterial.

L'esmentada Convenció afegeix com aquestos bens es recreen permanentment, es transmetien de generació en generació, en estreta relació amb el seu entorn, història i naturalesa, i donen identitat als pobles. Es planteja l'adequació dels bens immaterials amb els instruments dels drets humans, i amb el imperatiu de mutu respecte entre els pobles i grups humans.

Així, doncs, ens troben davant d'un concepte de bens immaterials prou just, i amb uns imperatius per tal d'adaptar algunes practiques al valors vigents avui de forma generalitzada. Segons, doncs, l'Unesco la salvaguarda dels bens immaterials compta disposar de mitjans i instruments, de conservació, donada la fragilitat de gran part d'aquestos, així com, tanmateix, una sèrie de tasques d'identificació, promoció, valorització o protecció.

Els bens immaterials en la normativa valenciana

La llei de Patrimoni Històric Espanyol, sobre la qual ha emés recentment un informe el CVC reclamant-ne la seua revisió, inclou dins del patrimoni els bens etnològics, al seu article 1,2, i no fa un desenvolupament concret. Al nostre cas, la legislació valenciana, concretada en l'actual text de Llei de Patrimoni Cultural Valencià, ha previst algunes normes reguladores que tracten de protegir el bens immaterials.

En quant al ventall possible de bens immaterials protegits, hem de recórrer a l'enumeració que fa l'article 1, punts 3, i 4, de la llei:

"3. També formen part del patrimoni cultural valencià, en qualitat de bens immaterials del patrimoni etnològic, les creacions, coneixements, tècniques, pràctiques i usos més representatius i vellosos de les formes de vida i de la cultura tradicional valenciana.

Així mateix, formen part del patrimoni com a bens immaterials les expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i en especial aquelles que han estat objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

4. Els béns immaterials de naturalesa tecnològica que constitueixen manifestacions rellevants o fites de l'evolució tecnològica de la Comunitat Valenciana, són, així mateix, elements integrants del patrimoni cultural valencià".

El text de la norma trona a reproduir aquestos conceptes al seu article D) com una modalitat dels BIC, i, consegüentment amb el que s'ha dit, quan desenvolupa els criteris del plans especials de protecció, podem llegir"

"q. La Generalitat promourà la conservació del bens d'interès cultural incloent l'adopció de mesures per al manteniment de les tradicions i les activitats culturals pròpies, evitant la pèrdua d'usos i costums que son part del nostre patrimoni immaterial".

En quant a la modalitat de bé de rellevància local, no troben referències concretes, solament a la enumeració de categories es crea una sota el nom de " espai etnològic local". De totes formes, aquell bens immaterials, dels enunciats al article 1 de la llei, que no presenten valors en un grau tan singular que justifiquen la seua declaració com BIC, però presenten valors destacats de caràcter local o comarcal, podran ser considerats i declarats com de rellevància local, aplicant l'article 46 de forma analògica.

A tot el territori de la Comunitat Valenciana, existeixen bens immaterials pendents de la necessària declaració, en ambes dues categories, BIC o , al seu cas, BRL. A títol d'exemple podem citar les santantonades, romeries, representacions orals, acudits, festes...Per a la conservació de tot aquest ric llegat cultural, tot i tenint en compte el fenòmens de la globalització i les modes, seria aconsellable emprendre la tasca de catalogació i declaració dels bens immaterials existents, en funció del seu valor, amb la categoria corresponent.

En qualsevol cas, s'ha de tenir present la dinàmica i complexitat d molts d' aquestos bens, ja que una excessiva reglamentació formal pot fer perdre el valor sociològic i encara referencial d'estes manifestacions.

Igualment caldria mesurar que eixes tradicions no estiguen en contradicció amb el valors humans o amb els principis ètics i morals de la societat. No totes les manifestacions populars responen a criteris actuals de convivència, sociabilitat, solidaritat o respecte dels éssers vius o de respecte a altres grups ètnics o civils.

Les noves tecnologies i els mitjans tècnics actuals poden tindre aplicació de cara a la conservació de la memòria immaterial, així la gravació, la filmació, o la digitalització, resulten de gran utilitat. L'investigació moderna pot, també, contribuir a la recuperació de molts elements del llegat immaterial.

Conclusions

Primera. La legislació valenciana disposa de mitjans jurídics per tal de declarar el grau de protecció del bens immaterials, així i tot manca un desenvolupament superior, així com, igualment, la dotació de mesures de foment.

Segona. El CVC considera com una tasca urgent la catalogació o inventariat dels bens immaterials, així com l'assignació del grau de protecció corresponent, en

funció dels seus valors com BIC o BRL. En aquest sentit, el CVC demana a la Conselleria competent en la mataria adoptes les iniciatives oportunes, i als ajuntaments que col·laboren en l'esmentada tasca.

Tercera. Resultaria urgent adoptar mesures concretes per tal de conservar la tradició oral.

Quarta. Seria convenient que el Govern Valencià es plantejara una proposta legislativa o normativa, per tal de protegir i conservar el nostre patrimoni cultural popular. EL CVC ofereix la seua col·laboració en les tasques derivades de l'esmentada proposta.

Quinta. Aquest informe es lliuraria a la Conselleria de Cultura, a la FMPCV i a les Diputacions Provincials.